

QUVAYT MUSIQIY MADANIYATI VA UNING TARIXIY SHAKLLANISHI

Nodirbek Tolkunovich Maxarov
nodirbekmakharov@gmail.com

Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati instituti

Annotatsiya: Quvayt musiqiy madaniyati Yaqin Sharqning eng murakkab, ko'p qatlamli tizimlaridan biri bo'lib, uning shakllanishi tarixiy jarayonlar, xalqning etnik tarkibi va mintaqaviy madaniy ta'sirlar bilan chambarchas bog'liqdir. An'anaviy quvayt musiqasi beduin va hadar guruhlarining qadimiy madaniy merosini mujassam etadi, zamonaviy mashhur musiqasi esa XX asrning ikkinchi yarmida urbanizatsiya va ommaviy madaniyat ta'sirida shakllandi. 1950-1970-yillarda neft iqtisodiyotining barqarorlashuvi, davlat boshqaruvi va ta'lim tizimining modernizatsiyasi professional musiqiy muhitning jadal rivojlanishiga zamin yaratdi. Bu davrda madaniyat siyosati davlat miqyosida qo'llab-quvvatlanib, milliy orkestrlar, folklor ansambllari, radiotelevizioniye va madaniyat markazlari tashkil etildi. 1960-yillardan boshlab musiqiy ta'limga bo'lgan ehtiyoj ortib, yoshlarning Misr, Iroq va Livan kabi mamlakatlarga o'qishga yuborilishi mahalliy kadrlar tayyorlash jarayonini tezlashtirdi. Maktab va litseylarda musiqiy bo'limlarning ochilishi, malaka oshirish kurslarining yo'lga qo'yilishi hamda ta'limning institutsionallashuvi Quvaytda professional musiqiy merosning shakllanishi va jamiyat madaniy hayotida musiqaning tutgan o'rnini mustahkamladi. Quvayt musiqiy tizimining zamonaviy shakllanishi 1950-1970-yillar oralig'ida keskin tezlashgan bo'lib, bu davr mamlakat madaniy siyosati, ta'lim tizimi va professional musiqiy muhitning tubdan yangilanishi bilan ajralib turadi.

Kalit so'zlar: Quvayt, kompozitor, ta'lim, pedagog, xor, ud, rababa, ansambllar, madaniyat

KUWAITI MUSICAL CULTURE AND ITS HISTORICAL FORMATION

Nodirbek Tolkunovich Makharov
nodirbekmakharov@gmail.com

Yunus Rajabi Uzbek National Institute of Musical Art

Abstract: Kuwait's musical culture is one of the most complex and multilayered systems in the Middle East; its formation is closely linked to historical processes, the ethnic composition of the population, and regional cultural influences. Traditional Kuwaiti music embodies the ancient cultural heritage of Bedouin and Hadar communities, while modern popular music took shape in the second half of the

20th century under the influence of urbanization and mass culture. Between the 1950s and 1970s, the stabilization of the oil economy, the modernization of state governance, and reforms in the education system created favorable conditions for the rapid development of a professional musical environment. During this period, cultural policy received strong state support, resulting in the establishment of national orchestras, folklore ensembles, radio and television institutions, and cultural centers. Beginning in the 1960s, the demand for musical education increased, and the practice of sending young Kuwaitis to study in countries such as Egypt, Iraq, and Lebanon accelerated the training of local specialists. The opening of music departments in schools and lyceums, the introduction of professional development courses, and the institutionalization of music education strengthened the formation of Kuwait's professional musical heritage and reinforced the role of music in the cultural life of the society. The modern development of Kuwait's musical system significantly accelerated between the 1950s and 1970s, a period marked by profound changes in cultural policy, the education system, and the professional musical sphere of the country.

Keywords: Kuwait, composer, education, pedagogue, choir, oud, rababa, ensembles, culture

Kirish

Quvayt musiqiy madaniyati Yaqin Sharq mintaqasining eng murakkab va ko'p qatlamli musiqiy tizimlaridan biri bo'lib, uning shakllanishi uzoq tarixiy jarayonlar, xalqning etnik tarkibi, iqtisodiy faoliyat turlari va mintaqaviy madaniy ta'sirlar bilan chambarchas bog'liqdir. U o'zining boy musiqiy merosi bilan mashhur bo'lib, u xalqning ko'p asrluk tarixi va madaniy o'ziga xosligini aks ettiradi [3, 565]. Quvayt musiqasi an'anaviy tarzda ikki asosiy yo'nalishda o'rganiladi: xalq musiqasi, ya'ni qadimgi quvayt jamiyatining beduin va hadar guruhlariga xos bo'lgan an'anaviy musiqasi, va mashhur (popular) quvayt musiqasi, ya'ni XX asrning ikkinchi yarmida shakllangan zamonaviy yo'nalishlar. Ushbu tasnif Quvaytning ijtimoiy tuzilishi, urbanizatsiya jarayonlari va xalqning turmush tarzidagi tarixiy o'zgarishlarni ham aks ettiradi.

Quvaytdagi xalq musiqasi hozirgi kunda hukumat tomonidan faol qo'llab-quvvatlanadi. Bir necha davlat ansambllari va madaniy markazlar xalq musiqasi merosini saqlash, targ'ib qilish va yosh avlodga yetkazish bilan shug'ullanadi. Masalan, Awlad Amer xalq ansambli va Aljahra xalq ansambli beduin musiqasiga ixtisoslashgan bo'lsa, Mayuf Mejali ansambli (The Mayouf Mejally Ensemble), Bin Hussain ansambli va Alameiri ansambli asosan shahar hadar musiqasini ijro etadi.

Awlad Amer ansambli - Mayuf Mejali ansambli - Bin Hussain ansambli
Dengiz kuni Dawwari labor bahri¹

Al Jahra Folkloric Arts Band - Quvaytning Al Jahra mintaqasiga mansub eng mashhur xalq ansambllaridan biri bo'lib, u mahalliy beduin madaniyatiga oid musiqiy va raqs an'alarini saqlash, rivojlantirish va targ'ib qilish bilan shug'ullanadi. Ansambl XX asrning ikkinchi yarmida tashkil topgan bo'lib, u Quvaytda beduinlar yashagan hududlarning og'zaki ijod namunalari, urf-odatlar va musiqiy merosini sahnaga olib chiqishda yetakchi guruhlar qatoriga kiradi.

Al Jahra folklor san'ati jamoasining repertuari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Beduin qo'shiqlari - jangovar, marosimiy, mehmondo'stlik va ko'ngilochar yo'nalishlar;
- An'anaviy raqslar - quvaytning cho'l hududlariga xos ritmik harakatlar va sahna shakllari;
- Urmali cholg'ular - doira, tar, tabl, riq va boshqa beduin ritmiga asoslangan asboblari;
- Rababa kabi torli cholg'ular - beduin she'riyati va qo'shiqchilik an'alariga xos.

Ansambl nafaqat Quvayt ichida, balki xalqaro miqyosda ham turli madaniy tadbirlarda ishtirok etib, quvayt xalqining betakror beduin merosini dunyoga tanitadi. Ularning ijrosi zamonaviy sahna talablari bilan uyg'unlashgan holda, asl an'anaviy ohang va ruhni saqlab qolganligi bilan ajralib turadi.

Bu institutlashgan tizim milliy musiqiy merosning uzluksiz rivojlanishiga imkon yaratadi.

Beduin musiqasi - vokal an'ananing markaziy o'rni. Quvaytda beduin musiqasi ko'chmanchi hayot tarziga bevosita bog'liq bo'lib, uning asosiy belgisi vokal ustunlikdir. Beduin musiqasida cholg'u vositalarining soni juda kam: asosan doira, baraban kabi urmalı cholg'ular va yagona torli cholg'u - rababa mavjud bo'lib, u she'r o'qish jarayonida hamrohlik qiladi [6]. Beduin musiqasida vokalning ustunlik qilishi sahro hayotining kommunikativ ehtiyojlari bilan bog'liq bo'lib, bu an'ana hozirgacha saqlanib qolgan.

¹ Dawwari labor bahri — bu Quvaytning dengizchilikka oid bahri musiqiy merosining bir qismi bo'lib, tarixan dengizchilar va marvarid ovchilari tomonidan mehnat jarayonida kuylangan qo'shiqlar turidir. Dawwari (Dawwarī) — bu kemada bajariladigan ayrim turdagi takroriy va ritmik jismoniy mehnatni hamroh qiladigan qo'shiqlar janri.

Beduin musiqasining eng muhim jihatlaridan biri uning ijtimoiy funksional tasnifidir. Repertuar ikki asosiy turga bo'linadi: jangovar qo'shiqlar - mardlik, qahramonlik va himoya motivlariga bag'ishlangan kuylar; va ko'ngilochar qo'shiqlar - kundalik hayot, oilaviy marosimlar yoki yig'inlarda ijro etiladigan musiqalar [5]. Bundan tashqari, erkaklar va ayollar ijrosi alohida an'anaviy bo'linmalarga ega bo'lib, ritmik struktura, kuy ohangi va ijro uslubida farqlar kuzatiladi.

Beduin musiqasining sahro sharoitlarida shakllanishi uning minimalistik, ammo hissiy jihatdan kuchli bo'lishiga olib kelgan. Ayniqsa, rababaning rezonik ohangi va vokal melizmatik uslubi musiqaga o'ziga xos dramatik ifoda beradi.

Beduinlardan farqli ravishda, hadarlar - ya'ni dengizchi va qishloq aholisi - kengroq madaniy muloqot va tashqi ta'sirlar bilan bog'liq musiqiy an'analarga ega bo'lgan. Dengizchi quvaytlilar Hind okeani bo'ylab Hindiston, Zanzibar, Keniya, Tanzaniya va Janubi-Sharqiy Afrika hududlariga sayohat qilganliklari uchun, ularning musiqasiga hind ritmik tizimi, afro-ritmik strukturalar va ba'zan svahili tilidagi matnlar kirib kelgan [7]. Bu jarayon o'z navbatida Quvayt xalq musiqasining multi-madaniy tabiatini shakllantirgan.

Shahar musiqasida torli cholg'ularning turlari ko'proq: ud, qonun, skripka, shuningdek, Afrika kelib chiqishidagi barabanlar keng qo'llaniladi. Bu musiqiy ansambl tarkibining boyligi hadar musiqasiga murakkab tembr va ritmik xilma-xillik beradi.

Hadar musiqasi ham funksional jihatdan ikki asosiy shaklga bo'linadi:

1. Ko'ngilochar musiqalar - to'y, bayram, raqs marosimlari uchun.
2. Mehnat musiqasi - dengizchilarning birgalikda kemada ishlashi uchun ritmik hamrohlik vazifasini bajaradi.

Bu musiqiy an'analarda xalqning iqtisodiy faoliyatiga bog'langan bo'lib, mehnat jarayonini yengillashtirish va jamoaviy birlashuvni kuchaytirish vazifasini bajargan.

Tadqiqotda bir qator asosiy metodologik yondashuvlar ajratib ko'rsatiladi [1, 23]. Quvayt xalq musiqasiga hind va Afrika madaniyati kuchli ta'sir ko'rsatgan bo'lsa-da, olimlar mintaqadagi eng yirik ta'sir manbai sifatida Usmoniylar imperiyasi va Misr musiqiy an'analari qayd etadilar [5]. Bu ikki markaz asrlar davomida arab dunyosining musiqa tizimlarini shakllantirib kelgan.

Shu bois Quvayt musiqa tizimi o'z mohiyatiga ko'ra Yaqin Sharq maqom tizimiga asoslanadi. Maqomlar - chorak tovushlardan tashkil topgan maxsus ladlar bo'lib, ular g'arb musiqasidagi minor-major tizimidan tubdan farq qiladi. Touma (1996) Yaqin Sharq musiqasida sakkizta asosiy maqom tizimini ajratadi:

- Al-Rast
- Al-Saba
- Al-Seika
- Al-Bayati

- Al-Hejaz
- Al-Ajam
- Al-Kurd
- Al-Nahawand

Quvayt musiqasida aynan shu maqomlar qo'llanadi, har bir maqom o'ziga xos emotsional ohangga, interval tuzilishiga va ritmik modulatsiyalarga ega. Maqom tizimi Yaqin Sharq musiqasining asosiy poydevori bo'lib, Quvaytda ham keng qo'llaniladi. G'arb musiqasidan farqli ravishda, maqomlarda chorak tovushlar ($1/4$ ton) mavjud bo'lib, ular ohangga mayin, lekin murakkab mikrointonatsion xususiyat beradi.

Quyidagi jihatlar Quvayt musiqasining maqom tizimi bilan aloqasini belgilaydi:

1. Gamma tuzilishi - har bir maqom ikki tetraxord kombinatsiyasidan tashkil topadi.
2. Ornamentatsiya - bezaklar kuyga tabiiy singdirilgan bo'lib, ular ijro davomida o'zgarmas shaklga ega emas.
3. Improvizatsiya - har bir ijrochi ritmik va ohangiy erkinlikka ega; biror kuy ikki marta bir xil ijro etilmaydi [8, 78-83].
4. Cholg'ular sozlanishi - ud, qonun, nay va skripka Yaqin Sharq temperamentiga mos ravishda sozlanadi [5].

Shunday qilib, quvayt musiqasi an'anaviy janrlarda ham o'zining mintaqaviy ildizlariga sodiq qolgan holda rivojlanadi.

1950-1970-yillardagi musiqiy o'zgarishlar: ta'lim va institutlashuv. Quvayt musiqiy tizimining zamonaviy shakllanishi 1950-1970-yillar oralig'ida keskin tezlashgan bo'lib, bu davr mamlakat madaniy siyosati, ta'lim tizimi va professional musiqiy muhitning tubdan yangilanishi bilan ajralib turadi. Quvayt iqtisodiyotining neftdan kelgan daromadlar hisobiga barqarorlashuvi, davlat boshqaruvining institutlashuvi va ijtimoiy infratuzilmaning kengayishi musiqaga bo'lgan ehtiyojni ham kuchaytirdi. Biroq musiqiy sohaga eng muhim ta'sir aynan xorijdan kelgan mutaxassislar - xususan, Misr va Falastindan taklif etilgan o'qituvchilar faoliyati orqali yuzaga chiqdi. 1950-1970-yillarda Quvayt maktablarida faoliyat yuritgan bu pedagoglar nafaqat dars bergan, balki butun o'quv tizimining shakllanishida, metodikaning standartlashtirilishida va musiqiy merosning qayta baholanishida hal qiluvchi o'rin tutdi.

Ushbu davrda Quvayt maktablariga jalb qilingan misrlik va falastinlik o'qituvchilar o'zlari bilan Yaqin Sharq musiqasining chuqur ildizlariga asoslangan nazariy tizimini - maqomlar, ritmik usullar, arab notatsiya metodlari va ansambl pedagogikasini olib kirgan edilar. Bu pedagogik yondashuv avvalgi mahalliy an'anaviy o'quv shakllaridan farqli o'laroq, tizimlashtirilgan, darsliklarga asoslangan va akademik maktablarga mos bo'lgan shaklga ega edi. Natijada, Quvayt o'quvchilari

ilk bor musiqani nafaqat amaliy ijro orqali, balki nazariy asoslari bilan birga o'rganish imkoniga ega bo'ldilar.

Bu transformatsiyaning muhim jihati - arab dunyosida XX asr davomida shakllangan musiqiy modernizmning Quvaytga kirib kelganidir. Misr musiqa maktabi, xususan Qohira konservatoriyasi metodikasi, ritmik murakkablik, maqom tizimi bo'yicha standartlashgan o'qitish, solfedjiyo va nazariy darslarning majburiyligi Quvayt ta'lim tizimiga o'sha davrdayoq integratsiya qilina boshladi. Bu esa Quvayt musiqasining keyingi professional avlodiga puxta nazariy zamin yaratdi.

Quvaytda 1950-1970-yillarda musiqiy savodning o'qitilishi ta'lim tizimining tarkibiy va majburiy elementi darajasiga ko'tarildi. Bu jarayon tasodifiy emas edi: davlatning modernizatsiya siyosati, neft iqtisodiyotining tez sur'atlarda rivojlanishi va madaniy sohani institutlashtirishga bo'lgan ehtiyoj musiqiy ta'limning yangi bosqichini belgiladi. Avvalgi o'quv yillarida musiqaning maktabdagi funksiyasi ko'proq estetik tarbiya, jamoaviy qo'shiq kuylash, ritmik mashqlar va eng ommabop xalq kuylarini o'rganish bilan bog'langan bo'lsa, 1950-yillarning oxiridan boshlab vaziyat tubdan o'zgardi. Tashkil etilgan yangi o'quv dasturlar ortidan musiqiy savod, nazariya va ijrochilik madaniyati maktab ta'limining mustahkam tizimli kategoriyasiga aylandi. Shu asosida musiqa ta'limoti quyidagi yo'nalishlarga ahamiyat berishni boshladi:

- notani o'qish,
- maqom va ritm turlari,
- arab va g'arb notatsiyasi,
- ansambl va xor o'qitish metodlari kabi kurslar ta'lim jarayoniga kiritildi.

Bu jarayonning eng sezilarli natijasi - musiqani tushuna oladigan, o'qiy oladigan va tahlil qila oladigan yosh avlodning shakllanishi bo'ldi. Musiqiy savod darajasining oshishi Quvaytda ilk professional bastakorlar, dirijyorlar va akademik ijrochilarning paydo bo'lishini tezlashtirdi.

1950-1970-yillarda maktablarda ansambl va xor mashg'ulotlari alohida yo'nalish sifatida shakllandi. Bunga bir necha omil sabab bo'ldi:

- maktablarda milliy musiqa kollektivlarining tashkil topishi;
- davlat tomonidan musiqiy tadbirlar, festivallar va bayramlarda qatnashish uchun keng imkoniyatlar berilishi;
- o'quvchilarni sahna madaniyati, jamoaviy ijrochilik, ritmik uyg'unlik va vokal texnikaga o'rgatuvchi metodik qo'llanmalar yaratilishi.

Ansambl darslari asosan ud, qanun, nay, skripka, baraban (tabl), mirvaha va mahalliy urmalı cholg'ular asosida tashkil qilinar edi. Xor mashg'ulotlarida esa o'quvchilar an'anaviy qo'shiqlar, dengizchilar qo'shiqlari (fidjeri), diniy nashtlar, shuningdek, zamonaviy kompozitorlar yaratgan yangi asarlarni kuylashardi. Xor

darslari Quvaytda ilk bor professional vokal madaniyatining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynadi.

Quvaytda professional musiqa pedagoglariga bo'lgan talab 1960-yillarda keskin oshdi. Avvalgi davrda o'qituvchilarning aksariyati xorijdan taklif etilgan bo'lsa, zamonaviy ta'lim talablariga muvofiq mahalliy kadrlar tayyorlash zarurati tug'ildi. Shuning uchun davlat yoshlarni Misr, Iroq va Livandagi konservatoriyalarga o'qishga yubordi. Bundan tashqari, maktablar va litseylarda musiqiy bo'limlar tashkil etildi, musiqa o'qituvchilari malaka oshirish kurslarida qatnasha boshladilar. Bu jarayonning natijasida 1970-yillarning oxiriga kelib Quvaytda ilk mahalliy professional musiqa pedagoglari shakllandi. Ular keyinchalik mamlakatning universitetlari, kollejlari va madaniyat markazlarida yetakchi mutaxassis sifatida faoliyat yuritdilar.

Shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki, 1950-1970-yillar Quvaytda an'anaviy cholg'u ijrochiligidan akademik standartlarga asoslangan professional ijrochilik darajasiga o'tish davri ham bo'ldi. Misrlik o'qituvchilar yordamida ud, qonun, skripka, g'arb fortepianosining o'qitilishi tez rivojlandi. Arab an'anaviy cholg'ularining akademik texnikasi (masalan, ud uchun tasnif mashqlari, maqom transpozitsiyasi, murakkab ritmlar ijrosi) muntazam dars shakliga keltirildi. Shu bilan birga, g'arb cholg'ularining kirib kelishi Quvayt musiqa tizimida yangi simfonik va ansambl imkoniyatlarini yaratdi. Shu bilan bir qatorda, XXI asr boshidan boshlab Dr. Amer Jaafar tomonidan bir qator o'zbek mutaxassislari ta'lim jarayonlariga taklif qilindi. Ular orasida professor Ilgiz Royanov (fortepiano), Feruza Qodirova (skripka) va Fazliddin Husonov (fortepiano) alohida ajralib turadi [13, 41].

Quvaytda 1960-70-yillardan boshlab xalq musiqasini davlat yordamida saqlab qolish siyosati jadal rivojlandi. Bu jarayon ikki asosiy maqsadga ega edi:

1. Xalq merosini hujjatlashtirish va asrash - beduin, dengizchi hadar va qishloq musiqasi namunalari audio yozuvlarga olinib, arxivlashtirildi.

2. Ansambllarni institutsional qo'llab-quvvatlash - The Mayouf Bahri Band, Al Jahra, Mayuf Mejali kabi xalq ansambllari rasmiy sahnalarga chiqarildi, ular festival va davlat tadbirlarida qatnasha boshladilar.

Mayouf Bahri
ansambli -
Marvarid ovchilari

1962 yilda tashkil etilgan Mayouf Bahri ansambli Quvaytda marvarid ovchilari musiqasi - Kuwaiti Pearl Diving Music an'alarini saqlab kelayotgan yetakchi ijro guruhlaridan biri sifatida tanilgan. Ansambl tarkibidagi a'zolar avloddan-avlodga o'tib kelayotgan quvaytlik marvarid ovchilari naslidan bo'lib, ular o'z ijrolari orqali ajdodlarining xotirasini, hayot tarzini va musiqa orqali aks etgan madaniy merosini jonlantirishni maqsad qilgan. Mayouf Bahri ansambli bugungi kunda ham Quvaytdagi

qo'shiqlari yirik milliy tadbirlar, davlat bayramlari va madaniy festivallarda muntazam ravishda ishtirok etadi. Shuningdek, ular xalqaro sahnalarda ham qatnashib, quvayt xalqining tarixiy musiqa merosini keng jamoatchilikka tanitib keladi.

Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi ansamblarning kasbiylashishiga, yosh avlodning an'anaviy musiqaga qiziqishining oshishiga va xalq musiqasining zamonaviy sahnada o'z o'rnini topishiga xizmat qildi.

Shu davrda Quvaytda milliy identitet va madaniy o'zlikni mustahkamlash jarayoni keskin faollashdi. 1961-yilda mamlakat mustaqillikka erishganidan so'ng xalq musiqasi milliy o'zlikning ramzi sifatida talqin qilind. Shu bilan bir qatorda, maktablarda milliy qo'shiqlar, marosim kuylar va tarixiy qo'shiqlar o'rgatila boshlandi. Beduin, dengizchi hadar va shahar madaniyatining musiqiy unsurlari davlat mafkurasida "quvaytliklikning ildizlari" sifatida targ'ib qilindi. Bu siyosat musiqani faqat badiiy fenomen sifatida emas, balki xalqning tarixiy xotirasini tashuvchi madaniy mustahkamlagich sifatida qarashni kuchaytirdi.

Quvayt musiqiy madaniyati o'zining ichki xilma-xilligi, tarixiy qatlamlari va mintaqaviy madaniy aloqalari bilan boy bo'lgan murakkab tizimdir. Beduinlarning vokal an'analari, hadarlarning dengiz savdosi orqali shakllangan ko'p madaniyatli musiqasi, hind va Afrika ritmik ta'sirlari va nihoyat Yaqin Sharq maqom tizimi Quvayt musiqasining hozirgi shakliga asos bo'lgan. 1950-1970-yillardagi musiqiy ta'lim islohotlari esa ushbu merosni professional darajada rivojlantirib, bugungi zamonaviy quvayt musiqasining shakllanishiga zamin yaratdi.

Quvayt musiqasining o'rganilishi Yaqin Sharq musiqiy tizimlari evolyutsiyasini anglashda, shuningdek, xalqning tarixiy-madaniy identitetini tahlil qilishda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Maxarov N.T. "Новые горизонты в хоровой музыке: интеграция арабской и узбекской музыкальных традиций." *Journal of National Culture*, 1(2), (2025).
2. Maxarov, N.T. "Creative Union of Composers Amer Jaafar and Nodirbek Makharov." *European Journal of Arts*, no. 4 (2024).
3. Хандамян В.С. "Цифровые инновации и культурное наследие: узбекские традиционные музыкальные инструменты". *Inter education & global study*, no. 1 (2025).
4. Alfaraj H. "Kuwait music educators' perspectives on the general goals for music education in Kuwait." *Dissertation*, (2017).

5. Alderaiwaish A. Teaching the clarinet in Kuwait: Creating a curriculum for the Public Authority for Applied Education and Training. (Unpublished doctoral dissertation). University of Southampton, United Kingdom. (2013).
6. Al Manea, H. "Kuwaiti Folk Music" (paper presented at the Colloquium of the Higher Institute of Music Art, Kuwait, (2008).
7. Alyoser, A.Z. Self-reported attitudes and practices of music instructors in Kuwait regarding adult music learners. (Unpublished doctoral dissertation). Case Western Reserve University, Cleveland, Ohio. (2016).
8. Darling L. "From West to East: An introduction to Arabic string playing." *American String Teacher Journal*, 54, no. 2 (2004).
9. Махаров Н.Т. Navoi rubai in Mustafa Bafoev's vocal series "Ruboiy". *Проблемы современной науки и образования*. Москва, Выпуск №9, 51-60 (2021)
10. Махаров Н.Т. Становление узбекской национальной композиторской школы. *Проблемы современной науки и образования*. - Москва, Выпуск №35, 2017. - С. 48-51
11. Abdurashidova D. (2023) О функции пальцев правой руки и приёме их применения на дутаре (O'ng qo'l barmoqlarining vazifasi va ularni dutorda ishlatish haqida). // «Музыковедение» ilmiy jurnali, № 5. - Moskva, 20-24 b.
12. Abdurashidova, D. (2025). On the Methods of Sound Production on the Dutor and Their Notation. *Journal of National Culture*, 1(2), 57-68.
13. Н. Махаров, Д. Раджабова, Д. Абдурашидова, and В. С. Хандамян, "Кросс-культурная синергия в музыке: пути сотрудничества между узбекскими и кувейтскими композиторами", *Вестник Санкт-Петербургского университета*, pp. 38-45, Mar. 2025, Accessed: Nov. 21, 2025.
14. Makharov, N. (2025). The Uzbek national school of composition: past and present. *Journal of National Culture*, 1(1), 46-53.
15. Abdurashidova D.A. (2024). Dutorda ijro qilish texnikalari orqali aruz metroritmik qonunlarini o'rganish haqida. "Musiqqa ta'limi va san'atining bugungi globallashuv sharoitda milliy-ijtimoiy ahamiyati: muammo va yechimlar" (ASR), Tashkent, Uzbekistan. Academic Scientific Research Group.